

ВОЕННАТА ПОЛИТИКА НА ФИЛИП II МАКЕДОНСКИ
И КОЛОНИЗАЦИЯТА В ЮГОЗАПАДНА ТРАКИЯ¹

Георги Митрев

THE MILITARY POLICY OF PHILIP II
OF MACEDON AND THE COLONIZATION
IN SOUTHWESTERN THRACE

Georgi Mitrev

Abstract: *Among the specific aspects of the military policy conducted by the Macedonian kings in Southwestern Thrace is the tradition of displacement of large population groups and the implementation of a kind of ethnic cleansing in some of the conquered territories. In connection with this policy and as one of its developments, the founding of new settlements as outposts of the Macedonian expansion in the Thracian lands is launched during the reign of Philip II (359–336). Such an activity is not characteristic of the earlier stages of the Thracian-Macedonian military relations.*

Before Philip II, the Macedonian kings had acted against the Thracian tribes as they forcibly had driven out some of them of their old territories, while others had been conquered and remained as subjects in their former regions. In the modern historiography the reign of Philip II is associated with the emergence of Philippi, the cities in the Macedonian region of Parorbelia (Kallipolis, Orthopolis, Philippoupolis and Gareskos) and Bine. There are also assumptions about Heraclea in the Sintica region. The article attempts to analyze the events accompanying the emergence of these cities on the background of the geopolitical interests of Philip II in southwestern Thrace.

Keywords: *displacements, Macedonian colonization, Southwestern Thrace, Philip II, Philippi, Parorbelia, Kallipolis, Orthopolis, Philippoupolis, Gareskos, Bine, Heraclea.*

¹ Изследването е част от дейността по проект ДН10/2 Българските земи във военните конфликти между цивилизациите на Изтока и Запада, финансиран от Фонд „Научни изследвания“ при МОН.

Сред специфичните аспекти на военната политика, провеждана от някои от първите македонски царе в Югозападна Тракия, се откроява традицията на разселване на големи групи население и осъществяването на своеобразно етническо прочистване на някои от завладяните територии. Във връзка с тази политика и като едно нейно развитие, при управлението на Филип II (359 – 336 г.) се поставя началото и на основаването на нови селища (синойкии, колонии)² – предни постове на македонската експанзия в тракийските земи. Подобна дейност не е характерна за по-ранните етапи на трако-македонските военни отношения. Доколкото има информация, преди Филип II македонските царе действали срещу тракийските племена като едни прогонвали насилствено от старите им територии, а други покорявали и превръщали в поданици, които оставали в предишните си области. Примери за това дава Тукидид като изтъква, че т. нар. Приморска Македония се оформила след като пиерите били прогонени от Пиерия, ботиите – от Ботиея, някои от пеоните – от долното течение на Аксий, едоните – от Мигдония, еордеите – от Еордея (като повечето били избити), алмопите – от Алмопия, а живеещите в областите Антемунт, Грестония, Бисалтия и в голяма част от земята на същинските македони били покорени и останали в земите си. За датирането на тези събития Тукидид отбелязва лаконично, че тези земи *придобили най-напред Александър, баща на Пердика, и предците му, Теменидите, които произлизали от Аргос* (Th. 2.99.1 – 4. Цит. по Кацаров и

² Бележката на М. Тачева, че „Плутарх съобщава за въздигането на т.нар. синойкии, които в нашата историография не съвсем правилно се наричат „колонии“ (Тачева 1997: 14) все още е актуална и има място в едно детайлно изследване на специфичните процеси на урбанизация в тракийските земи, предизвикани от военната политика на Филип II и някои от „наследниците“ му през елинистическата епоха. Същността и уредбата на тези селища обаче е извън обсега на настоящото изследване и ще бъде разгледана на друго място.

др. 1949: 56. Срв. също Данов, Мирчев 1979: 163 – 164; Велков и др. 1981: 284 – 285).

Нови похвати в реализирането на македонските стратегически планове се появяват при Филип II (359 – 336 г.). Без да се изоставят традиционните методи на превръщане на завладяното население в поданици или на разселване и прогонване на тракийските племена от земите им, започва да се налага практиката на основаване на нови селища в отвоюваните територии. Причините за използването на колонизацията като средство за утвърждаване на македонските завоевания вероятно са комплексни. Бихме могли да допуснем, че една от тях са урбанизационните процеси в самото македонско царство. Доколкото се разбира от една реч на Александър Велики, броят на градовете в Македония не е бил никак голям преди управлението на баща му, който създал съществена част от тях. Съгласно Ариан, Александър твърдял, че *Филип свалил македоните от планините в полетата и ги направил градски жители, и ги украсил с хубави закони и нрави* (Аг. Ап. 7.9.2. Цит. по Кацаров 1922: 119; 2011: 333). Липсата на значими традиции в градостроителството в Македония преди Филип II може само отчасти да обясни появата на тази нова тенденция за основаване на синойкии/колонии в завладените земи. На първо място, защото военната политика на Филип II в Тракия и особено в югозападните ѝ области видимо се е осланяла сериозно на колонизацията като фактор за дълготрайно владеење на новопридобитите територии. Освен това, трябва да се приеме, че появата на сравнително голям брой колонии явно се подчинява на добре обмислен стратегически замисъл в съзвучие на геополитическите амбиции на македонския цар. На трето място, в повечето от известните случаи се откриват податки за целенасочена политика на етническо прочистване на територии и прогонване и преместване на населения, като става дума не само за тракийско,

но и за другоплеменно население, особено гръцко от крайбрежните селища. В детайли би било трудно да се навлезе в тези процеси, заради ограничените сведения, но все пак прегледът на наличните данни за появата на отделни градове може да даде и още информация.

Филипи е най-известната македонска колония в Югозападна Тракия³. Да се каже нещо ново за събитията около основаването на това селище е практически невъзможно, предвид особеният научен интерес в ново време⁴. Градът се оформя като македонска колония от Филип II през 356 г. пр.н.е. на фона на сложните противоречия между него, един тракийски цар (вероятно Кетрипор⁵) и тасосци. Всъщност Филип II завзел отскоро съществуващата тасоска колония Кренидес уж докато ѝ помагал срещу траките и я преименувал на Филипи⁶. Богатството на мястото със сребърни и златни рудни находища го превръща в желано не само за околните траки и близките тасоски заселници, но и за по-далечните македони и гърци. Един фрагмент от Псевдоаристотел илюстрира много добре славата на района, представяйки за сигурно неве-

роятното твърдение, че наоколо има рудници, от които изхвърлените отпадъци нараствали и образували злато, и това не подлежало на спор (Arist. Mir. 42. Цит. по Кацаров и др. 1949: 123). С основаването на Филипи македонският цар противодействал успешно на амбициите на тракийския цар да постави под свой контрол областта на пл. Пангей. Апиан отбелязва изрично, че *като удобно място срещу траките, Филип го укрепил и го нарекъл по своето име Филипи* (App. Bell. civ. 4.105. §439. Mendelssohn 1905: 485. Цит. превод по Кацаров и др. 1949: 332). Освен това той блокирал и тасоската политика в региона, свързана с основаването на близкото крайбрежие на селището Датон, около 360 г. пр.н.е., и на близко разстояние във вътрешността на Кренидес, около 359 г. пр.н.е. (Кацаров 1922: 126 (2001: 340); Collart 1937: 54 – 55).

Първата година от управлението на Филип II била наситена с военни и дипломатически действия. Докато македонският цар се ангажирал на широк фронт, Диодор съобщава, че *тасосци заселили тъй наречените Крениди, които по-късно царят запълнил с преселници и ги нарекъл на името си Филипи* (D.S. 16.3.7. Цит. по Кацаров и др. 1949: 190). Това „по-късно“ кореспондира именно с 356 г. пр.н.е., доколкото същият автор продължава с описанието на инициативите на Филип и отбелязва, че след превземането на Амфиполис, Пидна и Потидея, *след това дошел в града Крениди, уголемил го с много преселници и го преименувал на Филипи, наричайки го на свое име* (D.S. 16.8.6. Цит. по Кацаров и др. 1949: 191). Използваните изрази „запълнил с преселници“, „уголемил го с много преселници“ показват ясно процесите на колонизационен акт. Не става ясен обаче произходът на въпросните преселници, а също и колко „много“ били те, защото съгласно Страбон селището било уголемено едва след пора-

³ Селището е разположено на североизток от пл. Пангей (Кушница, Пърнар даг), при днешното гръцко село Кренидес, в най-западните склонове на пл. Леканис Ори (Чалдаг). В турско време мястото е известно като Филибеджик.

⁴ Съществува обширна литература по отношение на Филипи. Тук се посочват само някои изследвания: Кацаров 1922: 126 (2001: 340); Collart 1937: 39 – 40, 157 – 161; Σαμσάρης 1973: 95 – 97; Гочева 1986: 61 – 74; Parazoglou 1988: 405 – 408; Порожанов 2005: 4.

⁵ Предположението за уподобяването на този анонимен тракийски цар с Кетрипор може да се проследи още при Кацаров 1922: 126. Вж. последно по този въпрос Йорданов 2018: 41.

⁶ Буквално „Филипци“, „Филипците“ или „град на Филипците“. Str. 7. frg. 34 (οἱ Φίλιπποι πόλις), Str. 7. frg. 41 (οἱ Φίλιπποι), Str. 7. frg. 43 (οἱ Φίλιπποι πόλις). App. Bell. civ. 4.105 §439 (οἱ Φίλιπποι πόλις, Φίλιπποι), App. Bell. civ. 4.106 §443 (Φίλιπποι). St. Byz., s.v. Φίλιπποι (Φίλιπποι, πόλις Φίλιπποι); St. Byz., s.v. Κρηνίδες (Φίλιπποι).

жението на Брут и Касий през 42 г. пр.н.е.⁷ Вниманието на Диодор отива в друга посока, към златните рудници при града, които били свършено незначителни и неизвестни. Тях македонският цар засилил до такава степен със съоръжения, че могли да му носят приходи повече от хиляда таланта. Понеже от тук натрупвал бързо все повече богатство, довел македонското царство до голям възход чрез изобилието на парите. Като насякъл златни монети, наречени по него филипки, образувал значителна войска от наемници и чрез филипките подтикнал мнозина от гърците да станат предатели на отечеството си (D.S. 16.8.6. Цит. по Кацаров и др. 1949: 191). От тези думи на Диодор може да се направи извода, че геополитическите интереси на Филип II в случая с основаването на Филипи били насочени към овладяване на златните рудници в региона на пл. Пангей⁸ – ресурс с първостепенна важност за бъдещата му не само регионална, но и международна политика. Загова и акцентът преминава към златните монети, с които подкупвал противниците си. Не случайно античната традиция преписва на Филип II думите: *Всяка крепост, в която може да се качи натоварено със злато магаре, лесно се превзема*⁹. Тази максима не би

⁷ Str. 7. frg. 41: *Над брега на Стримонския залив от Галенсос до Нестос се намира град Филипи и неговата околност. Филипи по-рано се наричал Крениди, малко селище, което било уголемено след поражението на Брута и Касия.* Цит. по Кацаров и др. 1949: 224.

⁸ Богатството на района със златни и сребърни рудници е отразено и от други автори. Например Str. 7. frg. 34: *Много златни рудници има при Крениди, где то сега е град Филипи, близо до планината Пангей. И самата тая планина е богата със сребърни и златни руди, както и областта от татък Стримон и отсам него до Пеония. Казват, че орачите в Пеония намират цели късчета злато.* Цит. по Кацаров и др. 1949: 223.

⁹ Съгласно Cic. Att. 1.16.12, достъпен на <http://www.thelatinlibrary.com/cicero/att1.shtml> (посетен на 21.02.2021) и Plu. Reg. Imp. Apoph. Phil. 14, достъпен на <http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A2008.01.0193%3Achapter%3D26%3Asection%3D14> (посетен на 21.02.2021). Преводът е цит.

била възможна без Филипи и без златните рудни находища в региона. В крайна сметка, основаването на колонията е умело балансирано действие на Филип II срещу околните траки и гръцките колонисти от крайбрежието. Като се вклинява между тях, той поставя под свой контрол най-важните ресурси на областта.

Като македонски колонии в Югозападна Тракия днес се възприемат и **Калиполис, Ортополис, Филипуполис и Гарескос**, които Страбон споменава като група градове, разположени в *македонската Парорбелия* (Str. 7. Frg. 36. Вж. Кацаров и др. 1949: 223). Тази област (буквално „покрай Орбел“) явно е идентична с известната от Клавдий Птолемей област Орбелия в по-късната римска провинция Македония, тъй като в нея е отразен като единствен град Гарескос (Ptol. Geog. 3.12.22. Вж. Кацаров и др. 1949: 356). Въпреки многото неизвестни относно тези селища, сигурно изглежда, че чрез тях македонските царе усилват властта си в областта. Особено ако се има предвид броят им, а също и обстоятелството, че някои от тях – като Гарескос, просъществуват дълго време. И до днес обаче се спори в историографията, къде точно е била разположена Орбелия (или Парорбелия) и това пречи в географски план да сме съвсем коректни за обхвата на македонското разширение. Обикновено предположенията и хипотезите се свързват с водосборния басейн на Струма на прехода между долното и средното течение на реката и в близост до планините Беласица или Пирин¹⁰.

по Кацаров 1922: 129 (2001: 343). Сrv. също Йорданов 2018: 54.

¹⁰ Няма разбирателство в съвременната историография в каква посока от Струма трябва да се постави пл. Орбел – дали на изток към пл. Пирин и съседните планински масиви до течението на р. Места, или на запад към пл. Беласица и съседните планински масиви до р. Вардар. Все пак второто предположение е подкрепено от текста на Страбон (Str. 7. Frg. 36), че областта на македонската Парорбелия започвала от Ейдомене (Вж.

Заради името на Филипуполис в Парорбелия, а също и заради едно сведение на Полиен, че Филип II провел поход в земята на орбелийците¹¹, при който изловил укрилите се местни жители с помощта на ловджийски кучета, тази група градове се възприемат като колонии, които са създадени от него, но иначе изрични свидетелства за това няма (Ροϋαεν. 4.2.16. Вж. също Кацаров 1922: 192 – 193; Геров 1961: 169, 175, 385; Hammond 1972: 199; Papazoglou 1988: 346 – 350; Делев 2014: 433). Относно мотивите за основаването им Г. Кацаров отдавна е отбелязал, че Филип II е имал преди всичко за цел да осигури пограничните македонски области и, че е действал систематично и по определен план (Кацаров 1922: 192). Подобни са наблюденията и на Зл. Гочева, затова че колонизацията в Парорбелия има не само икономически характер. Относно действията на Филип II след основаването на Филипи, тя пише, че той *разгръща колонизаторската си дейност по Струма и Места, и закрепвайки положението си в тази област Филип създава изгодни позиции за завладяването на Тракия, като укрепва пограничните райони* (Гочева 1986: 62). Заслужава внимание и едно предположение на М. Чичикова¹², че македонските колонии (включително и

Mitrev 2001: 257 – 262; Митрев 2012: 158). Във връзка с това обаче са изказвани доводи, че Парорбелия е на юг от днешната пл. Беласица (основно Papazoglou 1988: 346 – 348 с литература; също Hammond 1972: 180, карта 17; 199), на север от Беласица (основно Геров 1961, 167 – 168 с литература) или и в двете посоки (Manov 2020: 12). Към по-новите изследвания с опит за изясняване на античната география на района могат да се посочат още: Hatzopoulos 2008, 13 – 54 (за Парорбелия с. 23); Делев 2014: 340, 442 – 444; Саракински, Ѓорѓиев 2017: 27 – 41. При сегашното състояние на изворите обаче и те не донасят сигурни решения.

¹¹ В основния ръкопис името на областта се споменава като земята на арбелийците (εις τήν Αρβηλίων χώραν). Вж. Woelfflin 1887: 163.

¹² Предположението е направено от М. Чичикова единствено на основата на известното сведение на Плутарх за основаването от Александър III на Александрополис, което станало след като изселил медите

тези в Парорбелия) вероятно са били стари тракийски селища, които били преустроени и подобрени (Cicikova 1981: 57). П. Делев също изразява мнение подобно на предходните, виждайки тези селища, а и някои други в района, като *основани или реколонизирани от Филип като елемент от очевидно целенасочена политика за укрепване на северната граница на присъединените към македонското царство територии на изток от Аксиос* (Делев 2014: 433). Иначе казано, зад тези действия проличават стратегически планове и цели, които били пряко свързани с военната политика на македонския цар в Тракия и в частност с граничната зона между неговите владения и околните тракийски племена. Трябва да се добави обаче, че тази политика засягала пряко и гръцките градове по крайбрежието. В съвременната историография отдавна присъства предположението за връзка между създаването на coloniите в Парорбелия и разрушаването на Олинт и градовете на халкидите през 348 г. пр.н.е. То се основава на „Третата реч против Филип“ на Демостен, в която ораторът споменава, че били разрушени 32 града от македонския владетел в Тракия¹³. Страбон също пише за градовете при

от един техен град и го заселил със смесено население (Plu. Alex. 9.1. Lidskog, Ziegler 1935: 186).

¹³ D. 9.26. (достъпен на <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0069%3Aspeech%3D9%3Asection%3D26>) В речта на Демостен се говори за 32 града в Тракия, които били разрушени с жестокост и заличени. Ясно е от изложението, че това са преобладаващо гръцки крайбрежни селища. В съвременната историография информацията обикновено се подлага на съмнение, дали наистина са били напълно разрушени толкова селища и дали Демостен не преувеличава, и се конкретизира териториално за Халкидика и Халкидския съюз (Кацаров 1922: 144 с литература, 193). По-различно е при Зл. Гочева, която посочва Хелеспонта (Гочева 1986: 64), може би под влияние на Диодор (D.S. 16.53.2; достъпен на <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0083%3Abook%3D16%3Achapter%3D53%3Asection%3D2>), където бързането на Филип II да покори градовете на Хелеспонта е свързано с

Олинт, които Филип разрушил (Str. 10.1.8. Вж. Meineke 1877: 629 – 630; Кацаров и др. 1949: 226). Въпреки че не разполагаме с конкретно свидетелство за пряка връзка между кампанията срещу гърците в Халкидика през 348 г. пр.н.е. и появата на колониите в Парорбелия, все пак процесите на насилствено разселване на големи групи гръцко население от крайбрежието към вътрешността на Тракия се разглеждат като сигурно установени¹⁴. Още Г. Кацаров отбелязва, че Филип не е имал интерес да остави силен елински елемент на своя морски бряг и като го заселва с македонски аристократи и селяни се опитва да приучи македоните към морето, за да създаде силна македонска флота (Кацаров 1922: 144). Това обаче е само едната страна на тази изселническа политика. Етническото прочистване на гърците от крайбрежието е последвано от заселването им във вътрешността на материка и конкретно в пограничните тракийски територии, където същите гръцки преселници, заедно с македонско и другоплеменно население, са използвани за отслабване на тракийското присъствие. Така явно били постигнати две цели – от една страна се усилвало македонското присъствие по крайбрежията, а от друга се отслабвала силата на траките във вътрешността, като логично те били принудени в повечето случаи да остъпят земите

примери за завладени градове в Халкидика. Всъщност, както отбелязва Страбон, някои древни автори разбирали като Хелеспонт цялото крайбрежие от Пропонтида до Термейския залив, Тесалийското и Македонското море (Str. 7. Frg. 58. Вж. Кацаров и др. 1949: 226). В действителност до епохата на Филип II Халкидическият полуостров и околните земи се отбелязват в изворите като Тракия.

¹⁴ Това се подкрепя от повтарящите се имена на селища, които явно са пренесени от гръцките преселници (Гарескос, Калиполис) и от писмени свидетелства за заселване на смесено население, включително и гръцко (Филипи, Александрополис). Също трябва да се има предвид и епиграфското наследство, където присъствието на гръцки имена в долината на Средна Струма е още от елинистическата епоха – вж. надписите в Митрев 2011: 19 – 20; Sharankov 2020: 79 – 123.

си на смесеното гръцко, македонско и другоплеменно население в новите колонии. Античната историография, в лицето на Помпей Трог, отдавала дори още по-голямо значение на тази изселническа политика на Филип II, като се изтъква, че чрез смесването на населението македонският цар създал едно царство и един народ. Според Юстин (по сведенията на Помпей Трог) това се случило веднага след превземането на Фокида през лятото на 346 г. пр.н.е. и с края на Свещената война: *Като се завърнал в царството си, подобно на пастирите, които преместват стадата си ту в зимни, ту в летни пасбища, той прехвърлял по своя прищевка народи и градове, според това, дали искал да се запълнят или изоставят отделни места. Навред гледката била жалка и говорела за разорение* (Just. Epit. 8.5.7. Цит. по Кацаров и др. 1949: 242). Същият автор пише още, че: *Едни народи преместил на самите граници, за да отблъскват нападенията на неприятелите, други настанил в покрайнините на царството си, а някои пленени разпратил в отделни градове, за да ги попълнят, и тъй създал от много племена и народи едно царство и един народ* (Just. Epit. 8.6.1 – 2. Цит. по Кацаров и др. 1949: 242).

От тези текстове на Юстин може да се изведе най-вероятната датировка за основаването на Калиполис, Ортополис, Филипуполис и Гарескос в Парорбелия – през втората половина на 346 г. пр.н.е. или малко време след това¹⁵. Остава обаче неясно, кога точно са били завладени териториите на орбелийците. Б. Геров например датира тези събития доста общо във времето преди големите кампании на Филип II в Тракия между 342 и 339 г. пр.н.е. (Герov 1977: 49 – 50). Подобно по-общо мнение изрази сравнително наскоро и Е. Нанков, който ги поставя след 356 г.

¹⁵ Гай Грифит датира етническите размествания, предприети от Филип II, между 346 и 343 г. пр.н.е., което е логично и приемливо. Вж. Hammond, Griffith 1979: 559.

пр.н.е. (Nankov 2015: 22, 25)¹⁶. Това са по същество възможната горна и долна граница, но има достатъчно основания това завладяване да не се разглежда като еднократен акт, а като по-продължителен процес. Такава идея вече е изразена от П. Делев по повод завладяването от македонците на района на Средна Струма, между Беласица и Кресненското дефиле, като е възможно това да е станало постепенно и на етапи (Делев 2014: 443). Предвид местоположението на въпросните земи в най-близките погранични тракийски територии, принципно може този процес да е започнал още в първите години от управлението на Филип II – успоредно или непосредствено след появата на Филипи през 356 г. пр.н.е., когато той противодейства и на Кетрипор, и на крайбрежните гърци. Сведенията обаче се ограничават за териториите източно от долното течение на Стримон и около планината Пангей. Освен това, за тези ранни години няма информация и за големи гръцки общности, които да са вдигани от македонския цар от крайбрежията. Като изключение е превземането на Метона на пиерийския бряг, при което жителите на града били принудени да го напуснат само с по една дреха (D.S. 16.34.4. Срв. Кацаров 1922: 133 (2001: 347); Кацаров и др. 1949: 192). По тези причини е логично да се търси по-късна датировка на военните действия на Филип срещу орбелийците и по-конкретно във времето между 352 и 346 г. пр.н.е.

При липсата на пряка информация могат да се привлекат сведения с косвен характер. Става въпрос за достигналото до нас известие от Юстин, че Филип II бил повикан за арбитър в спора между двама братя – тра-

¹⁶ Същият автор обръща внимание на находка от оловни ядра за прашка от крепостта „Цареви Кули“ над Струмица, свидетелстваща за обсадни военни действия по времето на Филип II. Публикувани са от Angelovski 2011: 255 – 261. Върху ядрата са изписани имената на Филиповите военачалници Клеобулос и Хипоникос (KLEO/BOYLO и IPPO/NIKOU), които са участвали и при обсадата и завладяването на град Олинт през 348 г. пр.н.е.

кийски царе, но вместо да изиграе тази роля, той вероломно им отнел царствата (Just. *Epit.* 8.3.14 – 15. Кацаров и др. 1949: 241). В съвременната историография това сведение традиционно се свързва с наследниците на Берисад – Кетрипор и брат му Монуний, като се датира към 352 г. пр.н.е.¹⁷ Последно К. Йорданов отбелязва, че вероятно по времето на Филип II кампания в Тракия през лятото и есента на 352 г. *синовете и наследниците на тракийския цар Берисад – Кетрипор и Монуний, безславно са напуснали политическата сцена*, като били изгонени от царствата им (Йорданов 2018: 78). Ако се приеме една подобна развръзка на междусъседските отношения на Кетрипор и Филип II за края на 352 г. пр.н.е., то излиза, че от тук насетне македонският цар вече е контролирал изцяло зоната между долните и средните течения на Струма и Места. Малко по-късно, през лятото на 351 г. пр.н.е. Филип II води успешни действия и в Пеония и с това ще се окаже, че всички територии и на изток, и на запад от долината на Струма са под негов контрол. При тази ситуация е допустимо и разположената между тях погранична Орбелия и долината на Струма да са били завладяни от македонците във времето около края на 352 или през 351 г. пр.н.е. За 351 – 350 г. пр.н.е. дори има основания да се допусне и навлизане на македонските войски към горното течение на Струма¹⁸. Остава

¹⁷ Ад. Хьок (Höck 1891: 108) намира основание за това датиране в обстоятелството, че наследниците на Берисад се споменават за последен път от Демостен в речта срещу Аристократ от 352 г. (D. *Arist.* 179, 189; достъпен на <https://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3Atext%3A1999.01.0074%3Aspeech%3D23%3Asection%3D179>). Възприема се от Я. Тодоров (Тодоров 1933: 54), Ал. Фол (Фол 1975: 179) (352/351 г. пр.н.е.) и други.

¹⁸ Вж. по-долу за Бине (Мойхополис). Не може да се каже обаче, дали Мойхополис и Понерополис са били основани в една и съща военна кампания на македонския цар, въпреки че това изглежда логично, заради свързането им в разказите. Провеждането ѝ може да се датират около 351 – 350 г. пр.н.е. или малко след

известна условност обаче при едно подобно датирание на завладяването на Орбелия, защото събитията с анексирането на владенията на Кетрипор и Монуний трудно могат да се датират сигурно, както се отбелязва от К. Йорданов (Йорданов 2018: 78). В краткото изложение на Юстин в действителност отнемането от Филип II на владенията на двамата братя – анонимно споменати единствено като тракийски царе – е отбелязано след завладяването на Олинт, така че краят на управлението на Берисадовите наследници би могло да е и след 348 г. пр.н.е.

Съвсем наскоро беше предложена от М. Манов нова датировка на събитията около завладяването на Орбелия – към 347 г. пр.н.е. или непосредствено след завладяването на Олинт (Manov 2020: 10 – 15). Тя се свързва с достигнали до нас сведения за военни действия на македонския военачалник Антипатър през есента на 347 г. пр.н.е., които засегнали Беломорското крайбрежие между Места и Марица, и едно сведение на Полиен, че самия Филип II бил завладял Абдера и Маронея (Polyaen. 4.2.22; Woelfflin 1887: 165 – 166; Manov 2020: 11)¹⁹. В тези текстове обаче не се съдържа дори и намек за военни действия на македонците по долината на Струма през 347 г. пр.н.е. Проблемно е и самото изложение на М. Манов, където се предлага една доста произволна „реконструкция“ на събитията²⁰. По

това съгласно Ф. Якоби (Jacoby 1962: 593 – 594, fr.268 a (44)) и Ал. Фол (Фол 1980: 26).

¹⁹ Вж. също за тези събития Йорданов 2018: 104 – 105 с посочени извори и изследвания.

²⁰ Датирането от М. Манов (Manov 2020: 10 – 15) на военните действия на Филип II в Орбелия през 347 г. пр.н.е. е принципно възможно, но предложеното от него „описание“ на събитията е много съмнително. Представените на страници 13 – 15 „поход“ и „маршрут“ на предвиждане на Филип II в долината на Долна и Средна Струма, не се основават на никакви писмени сведения от антични автори. Трябва да се подчертае изрично, че такива сведения не съществуват и до нас не са достигнали извори за подобен поход на Филип II. Същото се отнася и за „описаните подробности“ около

тези причини това предположение не може да се приеме безрезервно.

В крайна сметка, кога точно във времето се датира превземането на Орбелия, не може да се каже категорично. Сигурно е единствено, че между 352 и 346 г. пр.н.е. Филип II има съществени успехи и над траките, и над гърците по крайбрежието. Тези успехи са му предоставили и териториите за заселване, и контингентите от гръцки „колонисти“, които били насилствено установени в тях. Вероятно около 352 – 351 г. пр.н.е. са отнети от наследниците на Берисад земите на изток до долината на р. Места (може би тогава е завладяна и Средна Струма); през 349 – 348 г. пр.н.е. са превзети постепенно халкидските градове и Олинт; през 347 г. пр.н.е. Филип поставя под свой контрол Абдера, Маронея, Енос и други селища по егейското крайбрежие между р. Места и р. Марица, а през пролетта на 346 г. пр.н.е. завладяна северната част на Тракийския Херсонес (дн. Галиполски п-ов) (Йорданов 2018: 96 – 100, 104 – 105, 114 – 115). Въпреки големите успехи обаче, преди да приключи Свещената война (356 – 346 г.) Филип II не е имал нито време, нито възможност за провеждане на мащабни етнически размествания. За това са пречили напрегнатата международна обстановка и динамиката на военните действия, в които той играе основна роля. Едва след края на войната, през втората половина на 346 г. пр.н.е. Филип II ще започне осъществяването на своите планове, които, според сведението на Юстин, от една страна ще донесат разорение, но от друга – ще създадат *от много племена и народи едно царство и един народ*, т.е. ще завършат про-

основаването на Калиполис, Ортополис, Филипуполис и Гарескос. Освен това предложените местоположения на тези селища не са добре обмислени и аргументирани спрямо наличната изворова база и съвременните открития в региона. Въобще, текстът на статията на М. Манов от страница 13 нататък на много места е несъвместим с методологията на историческото изследване.

цеса на формиране на древната македонска народност.

Сред градовете в Парорбелия Страбон споменава на първо място **Калиполис** (*Καλλιπόλις – красив град*)²¹. Дали името му е дадено, защото наистина е бил новооснован красив град или пък е донесено от преселници от друг Калиполис е трудно да се определи. Според М. Хадзопулос присъствието на градовете с името Калиполис и Гарескос близо до Филипопол в Парорбелия е индикация, че населението на тези нови селища произхожда от малки градове със същото име в Мигдония (Natzopoulos 2012: 45). Идеята му явно е предизвикана от едно известие за съществуването на Гарескос в Мигдония, за което ще стане дума по-долу, но за съществуването на един Калиполис в същата област информация не ми е позната. Ако на всяка цена се търси връзка между появата на Калиполис в Парорбелия и Филип II, ще трябва да се отбележи, че са известни поне 10 антични града с това име и измежду тях нито един не попада сигурно в обхвата на военните действия на македонския цар. Все пак, като някакви възможни „кандидати“ могат да се посочат Калиполис на брега на Хелеспонта (дн. Дарданелите) в Тракийския Херсонес и друг Калиполис, който може би е бил в Босфора при Анаплус, и то най-вече, защото са известни военните действия на Филип II на Тракийския Херсонес и обсадата на Бизантион²². За първия Калипо-

лис обаче няма данни да е съществувал във времето на Филип II, а за втория, който се съобщава единствено от Стефан Византийски, е съмнително въобще съществуването му. В съвременната историография появата на Калиполис в Тракийския Херсонес се свързва с III в. пр.н.е. (Вж. Цветкова 2008: 75 с посочена литература). Сигурното му присъствие обаче на това място се датира едва в края на века, много след времето на Филип II. Тит Ливий съобщава за военни действия на македонския цар Филип V срещу този Калиполис през 200 г. пр.н.е., при които градът бил завладян (Liv. 31.16.5; Drakenborch 1842: 549; Meyer 1919: 1660; Цветкова 2008: 229). Тези сведения показват, че не Филип II, а Филип V е имал принципната възможност за преселване на жители от Калиполис на Тракийския Херсонес в Парорбелия, но все пак такава информация не е достигнала до нас. В крайна сметка, въпросът за появата на името на Калиполис в Парорбелия остава отворен. Известна несигурност се очертава и относно времето на основаването му.

От едно сведение на Апиан може да се допусне, че жители на един македонски Калиполис (и дори Калиполис в Парорбелия) са участвали в колонизирането на Изтока след похода на Александър III Македонски срещу персите. Става въпрос за сравнително кратка, но интересна информация за съществуването на Калиполис в Сирия. Апиан пише, че Александровият военачалник и основоположник на царството на Селевкидите – Селевк I Никатор (305 – 281 г.), основал много градове в Сирия, някои от които носели имената на елински и македонски градове, като изброява: *Бероя, Едеса, Перинт, Маронея, Калиполис, Ахайа, Пела, Оропос, Амфиполис, Аретуца, Астакос, Тегея, Халкида, Лариса, Херея и Аполония*²³. Разбира се, в така представения

²¹ Точното местоположение на селището не е установено. За Б. Геров е най-общо в долината на р. Струмешница (Герв 1961: 207), за Ф. Папазоглу – южно от Беласица, на фона на общото разполагане от нея на Парорбелия в този регион (Papazoglou 1988: 350). М. Манов го поставя при Сидирокастро, но без сериозна обосновка (Манов 2020: 13).

²² Страбон споменава град Калиполис в Хелеспонта, срещу Лампсак (Str. 7. Frg. 56). Същото място се споменава и от Стефан Византийски като малко градче или „полихнийон на Лампсак“. На същото място се споменава и друг Калиполис при Анаплус в Босфора (St. Byz., s.v. Καλλιπόλις. Meineke 1849: 349; Billerbeck et al. 2014: 16 – 17). Името се свързва още с о. Наксос, Кария, Мизия, Сицилия, Калабрия, Сирия, Етолия и други

места (Meyer 1919: 1658 – 1662). Те обаче са извън обсега на военните действия на Филип II.

²³ App. Syr. 57. Viereck et al. 1962: 406. На възможността тук да се споменава косвено Калиполис в Парорбе-

списък няма ясна индикация, дали споменатият Калиполис е бил създаден от преселници от едноименен град в Елада или в Македония, още повече от Калиполис в Парорбелия, но присъствието на имената Амфиполис, Аретуса и Аполония, които се свързват с долното течение на Стримон и района на ез. Болбе, показва че това е било напълно възможно. Известно е, че след смъртта на Александър III много негови войници са останали в източните области. Няма как тези процеси да не са засегнали и жителите на сравнително наскоро създадените от Филип II градове в Югозападна Тракия, които са служели във войската. Вероятното им разселение далеч на изток би могло да обясни добре слабото отразяване на градовете в Парорбелия в античната историография и, изглежда, сравнително краткотрайното съществуване на повечето от тях.

За **Ортополис** и **Филипуполис** също не може да се каже нищо сигурно: нито за произхода на заселниците, нито за местоположението им²⁴. Името на Ортополис (Ορθόπολις) все пак издава, че е бил новооснован град, изграден по Хиподамовата система, с прави, успоредно пресичащи се улици. Това показва етимологията му, която се свързва с математическия термин ὀρθός – *правоъгълен*, буквално „правоъгълен град“ или „град с правоъгълна

лия обръща внимание и Ф. Папазоглу, но списъкът от имена в нейното изследване е посочен в съкратен вид и в известна степен подвежда, защото са дадени само македонските топоними, а гръцките са пропуснати – Papazoglou 1988: 349 – 350, бел. 23. Първообразът на този Калиполис би могъл да е и в гръцкия свят, например Калиполис в Етолия.

²⁴ Б. Геров допуска, че Ортополис е бил разположен при с. Рупите (старо с. Ширбаново, Мулетарово) (Герв 1961: 207), но това днес изглежда неприемливо, освен ако името не е използвано за кратко време, тъй като на това място установихме Хераклея Синтика (Митрев, Тараков 2002: 25 – 32; Mitrev 2003, 263 – 272). Допуснатата от Б. Геров локализация се поддържа все още от М. Манов. Много странно е предложеното от последния автор значение на селищното име „City in the right direction“ – „Град в дясната посока“ (Manov 2020: 13).

планировка“. Подобно по произход именуване, породено от особеност в планировката, срещаме при недалеч разположения на юг Амфиполис – „град на две части“ (според М. Мирчев) или „от двете страни град“ (според мен), тъй като бил разположен на хълм, който река Стримон заобикаляла от двете страни и градът се разполагал и на южния, и на северния склон, така че се виждал и откъм морето, и откъм сушата (Th. 4.102.4. Срв. Кацаров и др. 1949: 61; Данов, Мирчев 1979: 292; Велков и др. 1981: 290).

Името на Филипуполис (Φιλίππουπολις) произлиза от македонското царско име *Филипос* – „Филипов град“, като, както вече беше отбелязано, за основател се приема Филип II, но преки сведения няма. М. Дьол и Ф. Папазоглу приемат категорично, че това е реално съществувало селище в Парорбелия (Papazoglou 1988: 348). Други автори обаче се съмняват в това. Например Зл. Гочева е склонна да го свърже с Филипополис, който бил разположен на мястото на днешния Пловдив (Гочева 1986: 64). Относно местоположението на Филипуполис в Парорбелия Б. Геров предлага локализация при с. Горно Спанчево, Мелнишко (Герв 1961: 208), а М. Манов – на мястото на днешния Сандански (Manov 2020: 13).

Името на **Гарескос** (Γάρρσκος, Γαρρσκός) дава сериозно основание за съмнение, че всички колонии в областта Парорбелия са основани от Филип II. Идеята, че това име е било пренесено от преселници от областта Мигдония (Hatzopoulos 2012: 45), е основателна, макар че и за това няма преки сведения. Страбон споменава, че е съществувал един Гарескос в Мигдония, на Термейския залив, и той бил разрушен, но не от Филип II, а от Ксандър, като жителите му били заселени в Тесалонике при основаването на града (Str. 7. Frg. 21. Срв. Кацаров и др. 1949: 222). В такъв случай е логично да се допусне, че Гарескос в Парорбелия (по-късно Орбелия) е основан не

от Филип II, а от Касандър, като част от жителите му са попаднали в долината на Стримон, а не в Тесалонике. Възможно е, разбира се, и друго решение, при което Филип II преселил само някои от гареските от Термейския залив в Парорбелия, а няколко десетилетия по-късно Касандър премахнал окончателно това селище, като заселил останалите гарески в Тесалонике. Видимо, при сегашното състояние на изворовата база и този въпрос ще остане отворен.

С колонизаторската политика на Филип II в долината на Струма обикновено се свързва и появата на града **Бине (Мойхополис)**. Тук ролята на Филип II изглежда сигурна. Историографската основа обаче, върху която се градят хипотезите за това селище, е по-различна от коментиранията до момента. В средновековния ромейски речник „Етμολογικὸν Μέγα“ (лат. Etymologicum Magnum) (ок. 1150 г.) се споменава (с позоваване на някой си Херотеос или Иротеос), че Бине бил именуван, когато бил основан от Филип, от прелюбодейци, които били заселени в него (Etym. M. 197. Sylburgii 1816: 179. Геров 1961: 380). Това, че става въпрос за Филип II се доказва от друг средновековен източник – текст на Йоан Цеца (ок. 1110 – ок. 1180), където пише: ... *ораторът* (Демостен – б.м.) ... *счита Филип за щастлив, защото всички престъпници и прелюбодейци се заселват в Понерополис и Мойхополис, който и Бинерия се нарича.* (Tzetz. 510. Kiesslingius 1826: 510. Геров 1961: 389). Споменаването от Йоан Цеца на името на оратора Демостен малко след цитирания откъс, показва, че в тези сведения се има предвид неговия съвременник Филип II (356 – 336 г.)²⁵. Няма преки данни обаче, в коя област е бил разположен Бине (Мойхополис). От Теофраст (370 – ок. 285 г.) е известно, че в близост до града съществувала мина за особен вид каменни въглища, парчета от които се носели надолу по една река и които били

впечатляващи с особените си качества: *Някои от отчупените (парчета камъни), когато изгарят, на горене и дълготрайност са също като тези в мината в Бине, които реката отнася надолу; когато се запалят, се разпалват като жарава, и ако през това време някой би ги раздухал, вледствие на това угасват и (после) отново се запалват, затова и много време горят, а миризмата опиянява силно и неприятно. А така нареченият спинос, който се открива в мините, разчупен и събран отново, когато се постави на слънце, се запалва и още повече (се разпалва), когато бъде поръсен и напръскан с вода. [...]* Камъкът на носа, който се нарича Еринеас, е много подобен на този в Бине, който, когато гори, изпуска лоша миризма на асфалт [...]. (Thphr. Lap. 12 – 13; 15. Caley, Richards 1956: 20 – 21; Геров 1961: 388). Свойствата на тези каменни въглища се свързват в античната литература с известните в Тракия въглища „спинос“ или „тракийски камък“. Това позволява да се привлекат и други свидетелства с цел установяване местоположението на Бине. Идентични описания от един Псевдоаристотел²⁶ и от Антигон Каристий (III в. пр.н.е.), които възхождат към изгубен текст на Теопомп (ок. 380 – ок. 310 г.), дават основание Бине да се свърже с река Понтос, а от тук и с долината на р. Стримон (Митрев 2017: 95 – 96; Митрев 2018: 73 – 74). Псевдоаристотел отбелязва: *Разказва се, че в тъй наречената земя на синтите и медите в Тракия има река наречена Понтос. В нея се носят надолу*

²⁶ Привидно река Понтос се споменава най-рано в едно съчинение, което древните автори свързват с Аристотел (384 – 322 г.) – „Περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων“ (*De mirabilibus auscultationibus; За чутите чудеса*), но в съвременната историография се е наложило мнението, че това не е текст на Аристотел, а на един Псевдоаристотел, като появата и редакциите на съчинението се поставят в широките граници между III в. пр.н.е. и III – VI в. от н.е. Вж. Westermann 1839: 25 – 28; Grenfell, Hunt 1909: frg. 257 b; Hett 1955: 237; Giannini 1965: 134, 140; Позднякова 1987: 236 – 245.

²⁵ Вж. по-подробно за Бине в Митрев 2017: 95 – 103.

някакви камъни, които горят. С тях става обратното на това, което става с дървените въглища. Именно, когато се раздухват, изгасват бързо, а поръсени с вода пламват и горят по-добре. Когато горят издават подобно на асфалта, тъй лоша и остра миризма, че никаква влечуга не може да остане на мястото, гдето те горят²⁷. Почти идентично описание се открива и при Антигон Каристий: През земята на агрийте траки, казва (Теопомп – б.м.), в тъй наречената река Понтос се носят надолу камъни, обърнали се във въглени, но тези всъщност горят и всичко обратно се случва, в сравнение с дървените въглища. Когато бъдат раздухани – угасват, а с вода щом бъдат поръсени – по-добре се разпалват; а тяхната миризма никое влечуго не понася. (Antig. Hist. Mir. 136. Westermann 1839: 93. Theopomp. Hist. Fr. по Grenfell, Hunt 1909: fr. 257 a, 257 b; Геров 1961: 388, б. 1; Фол 1980: 36 – 37; Jacoby 1962: 593 – 594, fr.268 a (44).

Точното време на основаване на античния град Бине също не е посочено в изворите. Ал. Фол е склонен да го датира в и след 351/350 г. пр.н.е. като се основава на обстоятелството, че издателят на фрагментите на Теопомп – Ф. Якоби, поставя този фрагмент в двадесета (и след двадесета) книга на „История на Филип“ или се датират в и след 351/350 г. пр.н.е. (Jacoby 1962: 593 – 594, fr. 268 a (44); Фол 1980: 26). Тъй като е възможно в този текст наистина да се съдържат наблюдения, придобити в хода на една военна кампания на Филип II или на някой от военачалниците му, може да се приеме, че областта на река Понтос е завладяна около тази година. Липсата обаче на Бине в запазеното описание от Теопомп може да означава, че основаването на града е станало по-късно. В контекста на изложените по-горе данни и коментари, свързани с появата на градовете в Парорбе-

лия, това вероятно е било по същото време – не по-рано от втората половина на 346 г. пр.н.е. Тогава, когато Юстин (по сведението на Помпей Трог) датира мащабните етнически преселения и размествания, организирани от Филип II след края на Свещената война.

Има съществени основания, за да се допусне, че при основаването на Бине македонският цар Филип II е завладял и преименувал тракийското село Спинопара (Σπινοπαρα). Произходът на името му, а вероятно и поминъкът на населението му, се свързват с наличието в неговата територия на каменни въглища, които траките наричали „спинос“ (σπίνος), а както видяхме по-горе рядко находище на същите въглища имало и при Бине. Друго основание е възможността двата топонима да се локализира в една и съща област по горното течение на Струма, около днешната Конявска планина. На тази основа може да се предположи локализация на Бине в района на с. Коняво, Кюстендилско, където е била разположена Спинопара²⁸.

Етимологията на имената *Бине* и *Мойхополис*, а още и литературната традиция, свързват това селище със заселването от македонския цар на прелюбодейци и хора с аморално поведение. Произходът на Бине се извежда от несигурния (може би тракийски или македонски) по произход глагол βινέω²⁹, докато Мойхополис е по-скоро неговия сигурен гръцки „превод“ (от μοιχός, ὁ – *прелюбодеец*), т.е. „град на прелюбодейци“. Официалното име на селището обаче е било Бине и това се

²⁸ Относно възможността река Понтос и град Бине да се свържат не с долината на р. Струмешница, а с басейна на Горна Струма и с късноантичната област Еквиция/Кавецос, която най-вероятно кореспондира с днешната Конявска планина и близката околност вж. Митрев 2018: 71 – 82 и Митрев 2017: 99 – 102.

²⁹ В „Етимологикон мега“ (Etym. M. 197. Sylburgii 1816: 179) се уточнява, че инфинитивната форма на глагола βινέω βινεῖν е равнозначна на гръцката συνουσιάζειν – *обицувам, живея заедно, сношавам се (полово)* (срв. Войнов и др. 1992⁴: 789).

²⁷ Превод на В. Бешевлиев и Г. Михайлов в Кацаров и др. 1949: 123.

доказва от един епиграфски паметник от I – II в. от Хераклея Линкестис (дн. Битоля), в който се споменава едно лице с етникон Βιϋεῖος³⁰.

Изглежда най-забележителното в Бине е била мината за въглища, в която се откривал т.нар. „спинос“ или „тракийски камък“ – особен вид каменни въглища или някакъв вид битум (асфалт). Това позволява да се предположи, че всъщност Бине е било едно рударско (миньорско) градче във втората половина на IV – началото на III в. пр.н.е. Заселването му с колонисти може да се разглежда и като попълване на населението му, и като усиление на македонското присъствие в пограничните области. Ако се следва идеята, че заселниците били преобладаващо лица с аморално поведение, не трябва да се пренебрегва и възможността, че това е било един вид изтърпяване на наказание в тукашните мини за извършени престъпления. Така се е наложило и преименуването му на Бине, с което име градът е просъществувал поне до началото на II в. от н.е. Може да се допусне, че с основаването от римската власт на Пауталия в непосредствена близост, Бине е бил понижен в село, с възстановеното тракийско име Спинопара.

Появата на Бине трябва да се впише в геополитическите и стратегическите планове на Филип II за трайно овладяване на Югозападна Тракия. Има достатъчно основания този епизод от македонската експанзия да се свърже с граничната зона между владенията на Филип II и на агрианския цар Лангар, между които били установени приятелски отношения, доколкото е известно от Ариан (Arg. An. 1.5. Кацаров и др. 1949: 303).

Особено неясен е въпросът за основаването на града **Хераклея Синтика** в областта на траките синти и при река Стримон³¹. По-

явата му наистина би могла да се разглежда като част от политиката на етнически преселения, провеждана от македонските царе. В действителност обаче липсва безспорно сведение за това, кой е основателят на Хераклея в Синтика. Според някои съвременни автори този град също бил създаден от Филип II (Кацаров 1922: 192, бел.6; Cawkwell 1962: 40; Nankov 2015: 24 – 27). Единственият довод е сведение на Стефан Византийски, в което се споменава основаването на една Хераклея в Македония (St. Byz., s.v. Ἡράκλεια; Meineke 1849: 303 – 304; Billerbeck, Zubler 2011: 220 – 221). Тъй като този проблем е обект на друго изследване³², тук може само да се маркира, че късноантичният автор споменава тази Хераклея като основана от един македонски цар Аминта, син на Филип, и по никакъв начин не прави връзка с Хераклея Синтика. В съвременната историография споменатото царско име се подменя понякога, като вместо „Аминта, син на Филип“ се правят опити да се наложи „Филип, син на Аминта“, т.е. името на Филип II (Beloch 1922: 528, п. 2; Кацаров 1922: 192, бел.6;). Приемашите тези редакции свързват името или с Хераклея Линкестис, или с Хераклея Синтика, или пък се колебаят (Cawkwell 1962: 40; Papazoglou 1988: 259; Nankov 2015: 24 – 27). Има обаче и автори, които категорично се противопоставят на това „редактиране“ на сведенията на Стефан Византийски (Hammond 1989: 93, п.55; Gounaropoulou, Hatzopoulos 1985: 62 – 71; Hatzopoulos 1996: 176, 211). Накратко,

на Петрич. Вж. Митрев, Тараков 2002: 25 – 32; Mitrev 2003: 263 – 272; Митрев 2012: 90 – 115.

³² Г. Митрев. Филип II, Филип V или някой друг – кой създаде Хераклея Синтика? – В: *Ползата от историята. Сборник с доклади от международната конференция „Ползата от историята“, посветена на 300-годишнината от рождението на Паусий Хилендарски и 260-годишнината от написването на „История славянобългарска“*. Том I. Античност и Средновековие. Пловдивско университетско издателство, Пловдив 2022, 36 – 56.

³⁰ Известен от надгробен паметник от Хераклея Линкестис (дн. Битоля). Вж. Вулић 1931: 15, № 22; Papazoglou et al. 1999: 92.

³¹ Местоположението на античния град Хераклея Синтика се установи през 2002 г. при с. Рупите, общи-

няма никакви сигурни данни, че Хераклея Синтика е основана от Филип II и в този смисъл този въпрос остава извън темата на настоящето изследване.

Представените сведения за колонизаторската политика на македонския цар Филип II в долината на Стримон показват, че тези негови действия не трябва да се разглеждат откъснато от общите процеси, които се развиват при управлението му в македонското царство и на Балканите. Нови области в Югозападна Тракия стават част от териториално-административното устройство на македонското царство и, за да придобият трайност тези придобивки, в тях се установяват компактни групи другоплеменно население. Приеманите като създадени от Филип II градове – Филипи, Калиполис, Ортополис, Филипуполис, Гарескос, Бине, а вероятно и други, са в основата на тези мащабни геополитически промени. Може да се допусне, че тяхната поява действително успява да придаде известна дълготрайност на македонската власт в региона, но не успява да промени изцяло етническата обстановка в него. Въпреки смесването на населението и увеличаването на гръцките и македонските елементи, тракийският характер едва ли е бил напълно преодолян. Сигурни изглеждат икономическите мотиви на тази активна колонизация и урбанизация, изразени чрез овладяването на важни рудни находища – златни и сребърни рудници, находища на битум и каменни въглища, а вероятно и други. Обозрим е и стремежът за попълване състава на градското население, изразен най-добре при установяването на ново население в Бине (Мойхополис). Отдавна забелязан в съвременната историография е и мотивът за усиление на границата и на македонското присъствие в граничната тракийска зона чрез установяването на компактно ново население в Парорбелия. По един или друг начин тези мотиви в колонизаторската политика на Филип II изразяват и в цялостен план неговите

стратегически замисли относно Югозападна Тракия – идеята за трайно приобщаване на тези земи. Важно е да се има предвид и това, че сведенията показват, че при основаването на тези селища Филип II не действа като в чужди земи, а като във свои собствени владения; сякаш чрез създаването им решава вътрешни демографски проблеми на укрепналото и увеличило своите граници македонско царство.

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА (REFERENCES)

- Велков и др. 1981:** В. Велков, Зл. Гочева, В. Тъпкова-Займова (съст.). *Извори за историята на Тракия и траките*. Том 1. София, 1981. [V. Velkov, Zl. Gocheva, V. Tapkova-Zaimova (sast.). *Izvori za istoriyata na Trakia i trakite*. Том 1. Sofia, 1981.]
- Войнов и др. 1992:** М. Войнов, Д. Дечев, Вл. Георгиев, Ал. Милев, Б. Геров, М. Тонев. *Старогръцко-български речник*. София, 1992⁴. [M. Voynov, D. Dechev, Vl. Georgiev, Al. Milev, B. Gerov, M. Tonev. *Starogratsko-balgarski rechnik*. Sofia, 1992⁴.]
- Вулић 1931:** Н. Вулић. Антички споменици наше земље. – *Споменик*, 71, Други разред, 55. Београд, 1931. [N. Vulih. Antichki spomenitsi nashe zemlje. – *Spomenik*, 71, Drugi razred, 55. Beograd, 1931.]
- Геров 1961:** Б. Геров. Проучвания върху западнотракийските земи през римско време. – *Годишник на Софийския университет, Филологически факултет*, 54, 3, 1959 – 1960 (1961), 153 – 407. [B. Gerov. Prouchvania varhu zapadnotrakiyskite zemi prez rimsko vreme. – *Godishnik na Sofiyskia universitet, Filologicheski fakultet*, 54, 3, 1959 – 1960 (1961), 153 – 407.]
- Гочева 1986:** Зл. Гочева. Градовете в Тракия и колонизацията на Филип II. – В: *Поселищен живот в Тракия. Втори симпозиум, 6 – 9 октомври 1986*. Ямбол, 1986, 60 – 74. [Zl. Gocheva. Gradovete v Trakia i kolonizatsiyata na Filip II. – V: *Poselishten zhivot v Trakia. Vtori simpozium, 6 – 9 oktomvri 1986*. Yambol, 1986, 60 – 74.]
- Данов, Мирчев 1979:** Хр. Данов (ред.). *Тукидид. История на Peloponeskata vojna*. Превод от старогръцки: М. Мирчев. Предговор и коментар: Хр. Данов. ДИ „Наука и изкуство“, София, 1979. [Hr. Danov (red.). *Tukidid. Istoria na Peloponeskata vojna*. Prevod ot starogratski: M. Mirchev. Predgovor i komentar: Hr. Danov. DI „Nauka i izkustvo“, Sofia, 1979.]
- Делев 2014:** П. Делев. *История на племената в Югозападна Тракия през I хил. пр. Хр.* УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2014. [P. Delev. *Istoria na plemenata v Yugozapadna Trakia prez I hil. pr. Hr. UI „Sv. Kliment Ohridski“*, Sofia, 2014.]
- Йорданов 2018:** К. Йорданов. *Филип II Македонски*. София, Издателство „Полис“, 2018. [K. Yordanov. *Filip II Makedonski*. Sofia, Izdatelstvo „Polis“, 2018.]
- Кацаров 1922:** Г. Кацаров. *Цар Филип II Македонски. История на Македония до 336 год. пр. Христа*. София, 1922 (= Г. Кацаров. *Избрани съчинения*. Том I. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2001, 207 – 533). [G. Katsarov. *Tsar Filip II Makedonski. Istoria na Makedonia do 336 god. pr. Hrista*. Sofia, 1922 (= G. Katsarov. *Izbrani sachinenia*. Том I. Sofia, UI „Sv. Kliment Ohridski“, 2001, 207 – 533).]
- Кацаров и др. 1949:** Г. Кацаров, Д. Дечев, В. Бешевлиев (съст.). *Извори за старата история и география на Тракия и Македония*. София, 1949. [G. Katsarov, D. Dechev, V. Beshevliev (sast.). *Izvori za starata istoria i geografia na Trakia i Makedonia*. Sofia, 1949.]
- Митрев 2011:** Г. Митрев. Антични надгробни паметници от Петричкия район. – В: Г. Митрев, С. Иванов. *Проучвания в долината на Струмешница*. I. Издателство БОН – Благоевград. Петрич, 2011, 18 – 60. [G. Mitrev. Antichni nadgrobni pametnitsi ot Petrichkia rayon. – V: G. Mitrev, S. Ivanov. *Prouchvania v dolinata na Strumeshnitsa*. I. Izdatelstvo BON – Blagoevgrad. Petrich, 2011, 18 – 60.]

- Митрев 2012:** Г. Митрев. *Долината на Струма през Античността. Племена и селища*. Книга първа. ИПК „Екобелан“, Асеновград, 2012. [G. Mitrev. *Dolinata na Struma prez Antichnostta. Plemena i selishta*. Книга parva. ИПК „Екобелан“, Asenovgrad, 2012.]
- Митрев 2017:** Г. Митрев. Исторически свидетелства за античния град Бине. – В: *ΚΡΑΤΙΣΤΟΣ. Сборник в чест на професор Петър Делев*. София, 2017, 95 – 103. [G. Mitrev. *Istoricheski svidetelstva za antichnia grad Bine*. – V: *ΚΡΑΤΙΣΤΟΣ. Sbornik v chest na profesor Petar Delev*. Sofia, 2017, 95 – 103.]
- Митрев 2018:** Г. Митрев. За местоположението на река Понтос в древна Тракия. – В: *JUBILAEUS VII. Общество, царе, богове. Сборник в памет на проф. Маргарита Тачева*. София 2018, 71 – 82. [G. Mitrev. *Za mestopolozhenieto na reka Pontos v drevna Trakia*. – V: *JUBILAEUS VII. Obshtestvo, tsare, bogove. Sbornik v pamet na prof. Margarita Tacheva*. Sofia 2018, 71 – 82.]
- Митрев, Тараков 2002:** Г. Митрев, Т. Тараков. Civitas Heraclaeotarum. Новооткрит епиграфски паметник с името на античния град при Рупите, Петричко. – *Археология*, XLIII (2002), 4, 25 – 32. [G. Mitrev, T. Tarakov. *Civitas Heraclaeotarum. Novootkrit epigrafski pametnik s imeto na antichnia grad pri Rupite, Petrichko*. – *Arheologia*, XLIII (2002), 4, 25 – 32.]
- Саракински, Ѓорѓиев 2017:** В. Саракински, В. Ѓорѓиев. Повторно за Орбелос – Прилог кон топонимията на Античка Македонија. – В: *Музејски летопис (Зборник на трудови по повод 65 години „Завод и музеј“ – Струмица)*. Струмица, 2017, 27 – 41. [V. Sarakinski, V. Gorgiev. *Povtorno za Orbelos – Prilog kon toponimijata na Antichka Makedonija*. – V: *Muzejski letopis (Zbornik na trudovi po povod 65 godini „Zavod i muzej“ – Strumitsa)*. Strumitsa, 2017, 27 – 41.]
- Позднякова 1987:** Н. А. Позднякова. Псевдо-Аристотел. Рассказы о диковинах. – *Вестник древней истории*, 1987, № 3, 236 – 252. [N. A. Pozdnyakova. *Pseud-Aristotel. Rasskazy o dikovinakh*. – *Vestnik drevney istorii*. 1987. № 3. 236 – 252.]
- Порожанов 2005:** К. Порожанов. Македония и македоните през Античността (културно-исторически бележки). – *Известия по история*, 3, 2005, 1 – 5. [K. Porozhanov. *Makedonia i makedonite prez Antichnostta (kulturno-istoricheski belezhki)*. – *Izvestia po istoria*, 3, 2005, 1 – 5.]
- Тачева 1997:** М. Тачева. *История на българските земи в древността през елинистическата и римската епоха*. София, УИ „Св. Климент Охридски“, 1997. [M. Tacheva. *Istoria na balgarskite zemi v drevnostta prez elinisticheskata i rimskata epoha*. Sofia, UI „Sv. Kliment Ohridski“, 1997.]
- Тодоров 1933:** Я. Тодоров. Тракийските царе. – *Годишник на Софийския университет, I. Историко-филологически факултет*, кн. XXIX, 7. София, Кооперативна печатница „Гутенбергъ“, 1933. [Ya. Todorov. *Trakiyskite tsare*. – *Godishnik na Sofiyskia universitet, I. Istoriko-filologicheski fakultet*, кн. ННН, 7. Sofia, Кооперативна печатница „Gutenberga“, 1933.]
- Фол 1975:** Ал. Фол. *Тракия и Балканите през ранно-елинистическата епоха*. София, Издателство Наука и изкуство, 1975. [Al. Fol. *Trakia i Balkanite prez ranno-elinisticheskata epoha*. Sofia, Izdatelstvo Nauka i izkustvo, 1975.]
- Фол 1980:** Ал. Фол. Проучвания върху гръцките извори за Древна Тракия. IV. Топоном: „Гръцка история“ и „История на Филип [II Македонски]“. – *Годишник на Софийския университет, Исторически факултет*, 69, 1975 (1980),

- 7-43. [Al. Fol. Prouchvania varhu gratskite izvori za Drevna Trakia. IV. Teopomp: „Gratska istoria“ i „Istoria na Filip [II Makedonski]“. – *Godishnik na Sofijskia universitet, Istoricheski fakultet*, 69, 1975 (1980), 7-43.]
- Цветкова 2008:** Ю. Цветкова. *История на Тракийския Херсонес (от Троянската война до времето на римското завоевание)*. В. Търново, Издателство „Фабер“, 2008. [Yu. Tsvetkova. *Istoria na Trakiyskia Hersones (ot Troyanskata vojna do vreme-to na rimskoto zavoevanie)*. V. Tarnovo, Izdatelstvo „Faber“, 2008.]
- Angelovski 2011:** B. Angelovski. Survey for the Studying of the Lead Projectiles and Findings from the Carevi Kuli – Strumica. – In: Maneva, E., Lilčić, V., Mitrevski, D. (eds.). *Stephanos Archaeologicos in honorem professoris Ivani Mikulcic*. – *Folia Archaeologica Balkanica* 2. Skopje, Faculty of Philosophy – Skopje, Department of Art History and Archaeology, 2011, 255 – 261.
- Beloch 1922:** K. J. Beloch. *Griechische Geschichte*. Band III², 1. Berlin – Leipzig, 1922.
- Billerbeck, Zubler 2011:** Margarethe Billerbeck, Christian Zubler. *Stephani Byzantii Ethnica*. Vol. II. Berlin/New York: Walter de Gruyter: 2011.
- Billerbeck et al. 2014:** *Stephani Byzantii Ethnica*. Volumen III, K-O. Recensuit Germanice vertit adnotationibus indicibusque instruxit Margarethe Billerbeck adiuvantibus Giuseppe Lentini – Arlette Neumann-Hartmann. De Gruyter, Berolini et Bostoniae 2014.
- Caley, Richards 1956:** E. Caley, J. Richards. *Theophrastus on Stones*. Columbus, Ohio, 1956.
- Cawkwell 1962:** G. Cawkwell. *Philip of Macedon*. Faber and Faber, London and Boston, 1962.
- Cicikova 1981:** M. Cicikova. *Maedica a l'epoque classique et hellenistique*. – In: *Spartacus I. Symposium rebus spartaci gestis dedicatum 2050 a*. Editions de l'Academie Bulgare des Sciences. Sofia, 1981, 56 – 59.
- Collart 1937:** P. Collart. *Philippe ville de Macédoine depuis ses origines jusqu'à la fin de l'époque romaine*, Paris, 1937.
- Drakenborch 1842:** *Titi Livii Patavini Historiarum Ab urbe condita libri qui supersunt omnes, ex recensione Arn. Drakenborchii*. Tomus II. Londini, 1842.
- Gerov 1977:** B. Gerov. *Probleme der historischen Geographie Nordostmakedoniens*. – In: *Yovos, J. (ed.), Ancient Macedonia II. Papers read at the Second International Symposium held in Thessaloniki, 19-24 August 1973*. Thessaloniki, Institute for Balkan Studies, 1977, 45 – 52.
- Giannini 1965:** A. Giannini. *Paradoxographorum Graecorum reliquiae*. Milano, 1965.
- Grenfell, Hunt 1909:** B. P. Grenfell, A. S. Hunt (ed.). *Hellenica oxyrhynchia cum Theopompi et Cratippi fragmentis*. Oxford, 1909.
- Gounaropoulou, Hatzopoulos 1985:** L. Gounaropoulou, M. B. Hatzopoulos. *Les milliaires de la Voie Egnatienne entre Héraclée des Lyncestes et Thessalonique*. – *ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 1. Athens, 1985.
- Hammond 1972:** N. G. L. Hammond. *A History of Macedonia*. Vol. I. Historical geography and prehistory. Oxford. Ad the Clarendon press, 1972.
- Hammond 1989:** N. G. L. Hammond. *The Macedonian State : Origins, Institutions, and History*. Clarendon press. Oxford, 1989.
- Hammond, Griffith 1979:** N. G. L. Hammond, G. T. Griffith. *A History of Macedonia*. Vol. II 550 – 336 B.C. Oxford, 1979.
- Hatzopoulos 1996:** M. Hatzopoulos. *Macedonian Institutions under the Kings*. – *ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 22, 1. Athens, 1996.
- Hatzopoulos 2008:** M. B. Hatzopoulos. *Retour à la vallée du Strymon*. – In: L.

- D. Loukopoulou, S. Psoma, with the collaboration of A. Iakovidou (eds.), *Thrakika Zetemata I* [= *Meletemata* 58]. (Athens), 2008, 13 – 54.
- Hatzopoulos 2012:** M. Hatzopoulos. Philippe II fondateur de la Macedoine nouvelle. – *Revue des études grecques*, 125 (2012), 37 – 53.
- Hett 1955:** W. S. Hett (trans.). *Aristotle's Minor works*. London, 1955.
- Höck 1891:** Ad. Höck. Das Odrysenreich in Thrakien in fünften und vierten Jahrhundert v.Chr. – *Hermes*, 26, 1891, 76 – 117.
- Jacoby 1962:** F. Jacoby. *Die Fragmente der Griechischen Historiker*. Zweiter Teil. Zeitgeschichte B. Leiden, E.J. Brill, 1962.
- Kiesslingius 1826:** *Ioannis Tzetzae historiarum variorum Chiliades*. (Ed. Th. Kiesslingius). Lipsiae, 1826.
- Lidskog, Ziegler 1935:** *Plutarchi vitae parallelae recognoverunt Cl. Lidskog et K. Ziegler*. Vol. II. Fasc. II. Recensuit K. Ziegler. Lipsiae, 1935.
- Manov 2020:** M. Manov. Localisation of the Four Ancient Settlements in the District Parorbelia, Mentioned by Strabo (Book 7. Fr. 36), Founded by Philip II of Macedon in the 4th Century BC. – *Journal of Ancient History and Archaeology*, 7 (2020), 2, 5 – 21.
- Meineke 1849:** *Stephani Byzantini Ethnicorum quae supersunt, ex recensione Augusti Meinekii*. Tomus prior. Berolini: impensis G. Reimeri, 1849.
- Meineke 1877:** *Strabonis Geographica*. Recognovit Augustus Meineke. Volumen secundum. Lipsiae, Teubner, 1877.
- Mendelssohn 1905:** *Appiani Historia Romana*. Ex recensione Ludovici Mendelssohnii. Vol. 2. Lipsiae, Teubner, 1905.
- Meyer 1919:** H. Meyer, s.v. Kallipolis. – *Real-Encyclopaedie der classischen Altertumswissenschaft*. Bd. X. 2. Stuttgart, 1919, col. 1658 – 1662.
- Mitrev 2001:** G. Mitrev. “Orbelia” und “makedonische Parorbelia” in den Quellen und in der Historiographie. – In: *Karasura I*. Weissbach, 2001, 257 – 262.
- Mitrev 2003:** G. Mitrev. Civitas Heracleotarum: Heracleia Sintica or the Ancient City at the Village of Rupite (Bulgaria). – *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 145 (2003), 263 – 272.
- Nankov 2015:** E. Nankov. In Search of a Founder and the Early Years of Heraclea Sintica. – In: Vagalinski, L., Nankov, E. (eds.), *Heraclea Sintica: From Hellenistic Polis to Roman Civitas* (4th c. BC – 6th c. AD). Proceedings of a Conference at Petrich, Bulgaria (September 19 – 21, 2013). *Papers of the American Research Center in Sofia*, Volume 2 (Sofia), 2015, 7 – 35.
- Papazoglou 1988:** F. Papazoglou. Les villes de Macédoine à l'époque romaine. – *Bulletin de correspondance hellénique*, Sypl. 16, 1988.
- Papazoglu et al. 1999:** F. Papazoglu, M. Milin, M. Rikl, Kl. Hallof. *Inscriptiones Graecae* X, 2, 2. Berolini – Novi Eboraci, 1999.
- Sylburgii 1816:** *Etymologicon magnum*. Opera Friderici Sylburgii. Lipsiae, 1816.
- Sharankov 2020:** N. Sharankov. Inscriptions from the Middle Strymon Region (4th c. BC – 4th c. AD): New Readings and Interpretations. – *Archaeologia Bulgarica*, XXIV, 2 (2020), 79 – 123.
- Viereck et al. 1962:** *Appiani Historia Romana*. Vol. 1. Prooemium, Iberica, Annibaica, Libyca, Illyrica, Syriaca, Mithridatica, Fragmenta. Ed. P. Viereck, A.G. Roos, E. Gabba. Lipsiae: In aedibus B.C. Teubneri, 1962.
- Westermann 1839:** A. Westermann (ed.). *Παπαδοζογράφοι. Scriptores rerum mirabilium Graeci*. Brunsvigae, Londini, 1839.

Woelfflin 1887: *Polyaeni Strategematon libri octo ex recensione Ed. Woelfflin.* Lipsiae, Teubner, 1887.

Σαμσάρης 1973: Δ. Σαμσάρη. *Ιστορική Γεωγραφία τῆς Αρχαίας Ανατολικῆς Μακεδονίας.* Θεσσαλονίκη, 1973.

Доц. д-р Георги Митрев,
Пловдивски университет
„Паисий Хилендарски“,
gmmitrev@uni-plovdiv.bg